

Brott och straff – en tioåring funderar

Medverkande: Jim Hedlund, Riksarkivet i Östersund, och Ivan Grut, tio år.

Berättarröst lagman: Mathias Arbelius.

Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

En mindre text läses upp av Jim Hedlund:

Bödelskvittot

*Bekiennes iagh Johan Olofsson skarprättare
I Hussvald att hafwe bekommit på min
Lön för twenne afrättade trolkonor i Elfross
15. Dr kopp. m:tt af vällärde her Olof datum
Den 12 januarij 1674
-: 15 dal:r k:mt   Johan (hans bomärke) Olofsson*

*Vittne Jon Budde   Testor
och Gunbiörn   Martinus Bullernaesius*

*K:e Suegh
(Sigill)*

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Jim Hedlund: Hej! Och välkomna till Arkivpodden – dokumenten berättar.

Jag heter Jim Hedlund och vi sänder nu från vår lilla poddstudio i Östersund. Och det vi nyss hörde var uppläsningen av en räkning från en bödel till Kungliga Majt, för att han avrättat två kvinnor för häxeri. Men nu så ska vi hälsa välkommen hit en lite yngre gäst till studion. Jag säger välkommen hit Ivan Grut!

Ivan Grut: Tackar! Tackar!

Jim: Vad jag förstår så är du ju väldigt intresserad av historia och lyssnar gärna på olika poddar, ja faktiskt även på den här Arkivpodden. Men först ; hur gammal är du Ivan?

Ivan: Jag är tio år. Och ja. Jag brukar lyssna på den här arkivpodden och även andra historiapoddar.

Jim: Ja, kära lyssnare, där hör ni. Arkivens historiska skatter lockar inte bara oss gamla rävar utan även barn och unga.

Och för ett tag sen så fick du en kopia av ett dokument av mig som är som en ingång till en ganska ruskig händelse.

Ivan: Ja, jag har tagit med mig ett bödelskvitto.

Jim: Ja, och det var ju just det vi hörde från början. Det är ju ett underlag för en räkning på 15 Riksdaler kopparmynt som bödeln Johan Olofsson från Hudiksvall för utfört arbete. Den här är liksom ett bevis på att bödeln Johan Olofsson fick betalt efter att ha avrättat två kvinnor från Älvros, för häxeri.

Det här är ju så hemskt! För det fanns väl inga häxor..

Ivan: Nej, Men det var många som fick mista sina liv för just det under 1600-talet.

Jim: Ja, så var det ju. Ivan, du har helt rätt. Under sommaren 1673 stod tjugofem personer inför rätta vid Svegs tingslag i Härjedalen. De skulle enligt anklagelserna bland annat fört med sig barn till Blåkulla, deltagit i häxsabbater och gått i förbund med Satan. Två av dem dömdes till döden: Den 50-åriga änkan Gertrud Jonsdotter och Sigrid Eriksdotter, 70 år, båda från byn Älvros. Straffet för en häxa var halshuggning och sedan att brännas på bål.

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Jim: Ja, du har ju valt om Brott och straff. Varför har du valt just Brott och Straff?

Ivan: Ja, jag gillar att rita...

Jim: Brott och Straff ja...

Ivan: Ja, just det. Hur som helst. Brott och straff. Det är ett bra ämne för det här ska vara inriktat mot yngre. Jag tror att det lockar fler personer. Och sedan är det ju också intressant att höra hur lagarna såg ut förr.

Jim: Precis! Det är ju ett rätt så stort ämne så vi får väl dela in det här i olika delar. Vad tycker du, ska vi börja prata om lagar?

Ivan: Ja, lagar låter bra.

Jim: Ivan, har du någon fundering kring våra lagar?

Ivan: Ja, det ska väl vara hur de kom till från första början.

Jim: Ja, men det är ju en riktigt bra fråga.

Ivan: När började man ha lagar? Vet man det?

Jim: Oj oj oj , det är nog väldigt länge sen. Det går nog inte säga exakt men ungefär när vi människor började slå ihop oss i stammar.

Ivan: Ända från stenåldern?

Jim: Ja, det skulle jag tro. Man har alla tider gjort upp regler för hur det ska fungera i en grupp eller i ett samhälle. Vi människor är ju sociala varelser och har lätt att organisera oss.

Ivan: Och då behövdes det regler.

Jim: Ja, det kunde ju vara regler om hur man skulle samarbeta och vad som skedde om någon förstörde för gruppen. Det kunde ju hänga på hela gruppens överlevnad.

Ivan: De här reglerna var väl ett slags lagar?

Jim: Javisst, och även om man inte hade dem nedskrivna, så skulle alla i gruppen lära sig dem.

Ivan: Men, tänk om det blev så många regler så det blev svårt att komma ihåg dem?

Jim: Då använde man sig av byns ledare eller kloka gubbe, de som man hade mest förtroende för.

Ivan: Det var ju tur att människan uppfann skriftspråket. Då kunde man skriva ner alla lagar och regler när de blev för många.

Jim: Ja, det håller jag verkligen med dig om Ivan. Och om vi pratar om just nedskrivna lagar här i Sverige, så kan vi i alla fall gå tillbaka till tidig medeltid, ja 1200-talet. Och då var det en man som hette Birger Jarl som skapade lagar som man kallar för Edsöreslagar.

Ivan: Varför hette det Edsöreslagar?

Jim: Förenklat kan man väl säga att man vick svära en ed för att hålla just dessa lagar. Bröt man mot dessa lagar då hamnade man på tinget och fick kanske ett straff.

Ivan: Tinget, var det som en slags domstol?

Jim: Ja, precis. Där löste man konflikter på ett ordnat sätt.

Ivan: Men vad sa de här lagarna då? Vad handlade de om?

Jim: Framför allt var det *Hemfrid*, alltså olaga intrång i hemmet. Det gäller ju inbrott också. Och så var det *Kvinnofrid*. Och med det menades förbud mot överfall och kidnappning av kvinnor. *Kyrkofrid*, Det innebar att ingen fick gripas eller anfallas i en kyrka. Och till sist *Tingsfrid*, som kom till för att alla som var kallad till tinget skulle kunna komma till tinget utan att bli anfallen eller skadad.

Ivan: Hur då?

Jim: Jo, men om det var en konflikt som skulle klaras ut vid ett ting, så kunde ju det lätt bli så att den ena av de som var ovänner anföll och skadade den andre. Det var det man ville undvika.

Jag måste även nämna Landskapslagarna. Det var ju lagar som gällde inom vissa områden – landskap. Äldst var Västgötagalagen, senare kom Östgötagalagen, Upplandslagen och Södermannalagen.

Så här står det bland annat i Upplandslagen:

[Mathias Arbelius, läser:]

Lag skall vara satt och skipad till efterrättelse för hela folket, både fattiga och rika, och till skillnad mellan rätt och orätt.

Lag skall bevaras och hållas, de fattiga till värn, de fridsamma till frid, men de ospaka till näpst och skräck.

Lag skall vara de rättvisa och rättfärdiga till heder men de vrånga och orättfärdiga till efterrättelse. Vore alla rättvisa, då behövdes ej någon lag.

Ivan: Det går ju att förstå rätt så mycket av det där trots att det är så gammalt.

Jim: Ja, faktiskt. När de här Landskapslagarna kom till var Sverige mycket mer splittrat, men med åren så blev landet mer och mer enhetligt. Och då tog man fram en Landslag som skulle gälla i hela riket. Och samtidigt skapade man en särskild Stadslag.

Ivan: Så man hade en Landslag och en Stadslag?

Jim: Ja, två lagar som skilde sig lite åt, för att det uppkom olika problem och konflikter beroende på om man bodde i en stad eller ute på landet.

Ivan: Hur då?

Jim: I staden var det köpmän, verkstäder och handel. Och på landet var det ju jordbruk som gällde.

Ivan: Men så gick tiden gick och de här lagarna utvecklades vidare?

Jim: Ja, ha ha ha De gjorde ju det. Och idag har vi ju en lag Svea Rikes Lag som skall gälla över hela landet, vare sig man bor i Skåne eller Norrbotten eller bor på en bondgård eller i stora staden.

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Jim: I lagarna står det ju också vilka påföljder man får för olika brott, ja vilka straff som ska delas ut. Vad säger du Ivan, ska vi ta upp något om olika straff förr i tiden?

Ivan: Ja, det tycker jag. Det var väl mycket hårdare straff förr?

Jim: Javisst, men även det har ju ändrats lite under olika perioder.

Ur Bergs Tingslags dombok:

Wemdalen 1693

Drängen Olof Olofsson Som har gjort Kyrkotjuvnad i Hede Kyrka av 7 Riksdaler och 9 öre silvermynt och någon andre saker. Dömas efter straffordningen till döden. De persedlar han haver köpt för de stulna pengarna skall han giva till kyrkan.

Ivan: Oj! Blev han dömd till döden för att han stal?

Jim: Ja, stöld var ett allvarligt brott och nästan jämställdes med mord. Nu ändrades det här straffet lite faktiskt. När ett Tingslag hade dömt till dödstraff, skickades ärendet vidare till Svea Hovrätt och så fick de avgöra om det verkligen skulle bli en dödsdom.

Så här beslutade de om Olof Olofsson:

Hovrättens resolution:

Han skall löpa 9 gatulopp och sedan föras till Marstrand och arbeta i 9 år i halsjärn och bläcka.

Ivan: Vad menas med det här?

Jim: Att han slapp bli halshuggen, men fick springa gatlopp istället – nio stycken faktiskt, ett hårt straff ändå.

Ivan: Hur gick ett gatlopp till?

Jim: Jo, man tog av fången kläderna. Sen ställde sig 20 till 50 man upp sig i två rader. Och så fick fången springa i mellan raderna fram och tillbaka, medans männen slag honom med käppar.

Ivan: Uff, det var hårt!

Jim: Ja, många fångar dog av gatloppen. Och om nu Olof överlevde det här skulle ju han även få sitta på Marstrands fästning arbeta i stenbrott i nio år. Och då skulle han även ha en tung järnring runt halsen och en tung järnkula fästad vid fötterna.

Ivan: Stackars Olof! Men Jim, vilka brott fick man dödsstraff för, förr i tiden?

Jim: Ja, det beror helt på vilket århundrade vi gör nedslag i. Men under 1600-talet hade vi väldigt hårda straff. Ja, även 1700-talet var hårt. I Sveriges rikets lag från år 1734 fanns det dödsstraff för 68 olika brott !

Ivan: Va! 68 olika brott! Det är ju jättemycket! Och ett av dessa var häxeri.

Jim: Ja, och det här är bara några exempel på vad man kunde bli avrättad för:

Om man pratar illa om Gud, hans heliga skrift, Om man skadar andra genom trolldom, vid förräderi, om man talar eller skriver illa om kungen, om man hetsar till uppror, falskmyntare, vid mord, om ett barn slår sin far eller mor, om man drar kniv eller sitt svärd i kyrkan, om man hjälper en fånge att fly, om man rånar någon annan, om man rövar från strandat skepp eller från skeppsbrutna, om man stjälar i kyrkan, om man stulit tre gånger och värdet på det man stulit var värt minst 100 daler... Ja, det och många fler saker riskerade man att bli avrättad för.

Ivan: Hur blev de avrättade då - vad gjorde man med brottslingen?

Jim: Det fanns olika nivåer på dödstraff utifrån vilket brott man gjort. Men att bli halshuggen sågs som finare än att bli hängd.

Ivan: Va?!

Jim: Ja, så var det. Men sen, kunde man ju bli rådbråkad också.

Ivan: Rådbråkad?

Jim: Ja, då krossade bödeln benen i armar och ben på fången medans den levde. Och efter att man dött, delade man på kroppen och hängde upp kroppsdelarna på ett hjul. Huvudet sattes alltid upp på en påle.

Ivan: Men fy va äckligt! Det där att vara bödel måste vara världens värsta jobb?

Jim: Javisst, Och många bödlar mådde nog inte så bra. De var förresten avskydda av precis alla i samhället. Och många gånger var ju bödeln också en brottsling som fått välja mellan att bli just bödel eller att bli avrättad själv.

Ivan: Jag har hört att man även slog och piskade brottslingar?

Jim: Ja, det var också ett vanligt straff.

Ivan: Ja, det är ju tur att vissa saker ändå utvecklats till det bättre.

Jim: Det har du verkligen rätt i. Dödsstraffet avskaffades i Sverige 1921.

Ivan: Va, bra. Det är mer än 100 år sedan. Det finns ju så många olika sorters brott. Vet man vilka brott som var vanligast?

Jim: Det beror nog också på vid vilken tid man tittar på, ta till exempel för 150 år sedan, var det vanligast med så kallade nödbrott. Man stal, gjorde inbrott på grund av fattigdom. Sen söp folk mycket mer då, så fylleri och slagsmål var också vanliga saker som man kunde bli häktad för. Ja, även att gå runt och tigga sågs som ett brott.

Ur fångvårdsanstalten i Östersunds Arkiv, Fångrulla för år 1872:

Matilda Elionora Griberg, 33 år, Född och skriven i Stockholm, Häktad för Lösdriveri

Yrke: Piga Civilstånd: Ogift

Med sina två oäkta barn : Katrina Elionora 2 år och Johan Gustaf 1 månad gammal

Den 18 September 1872 togs Matilda med sina två minderåriga barn in på fängelset för lösdriveri. Det beslutades att de skulle sändas tillbaka till Stockholm den 21 september med en fångskjuts och där överlämnas till stadens Kungliga Befallnings Ståthållares Ämbete.

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Ivan: Jag tänkte på det här med fängelser. Har det alltid funnits fängelser?

Jim: Nej, inte på det sätt som vi har idag. Om vi går så långt bakåt som till medeltiden, ja ungefär för cirka 700 år sedan, då hade man just inga fängelsestraff.

Ivan: Hade man inga straff?

Jim: Jo, visst. Men hade man gjort något brottsligt, så fick man antingen böter eller ett kroppsstraff eller i värsta fall förstås dödsstraff.

Ivan: Jaha, dödstraff eller böter eller kroppsstraff. Vad kunde kroppsstraffet vara?

Jim: Ja, det kunde vara allt från spöstraff, prygel / piskning till stympning av en kroppsdel.

Ivan: Så på den tiden låste man inte in en enda brottsling?

Jim: Jo, visst fanns det undantag. På de platser där det fanns slott eller stora herrgårdar kunde man riskera att få bli nedkastad i deras mörka källarhålur. Men slotten och herrgårdarna fanns ju inte överallt runtom i det som då var Sverige.

Ivan: Men vart hade man bovarna innan rättegången?

Jim: Ja, man tog nog vad man hade. Man kunde ju låsa in skurken i en bod eller en jordkällare, där de fick sitta och vänta på sitt straff.

Ivan: Men när kom fängelserna då?

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Ivan: Men Jim; Jag undrar när började man ha poliser?

Jim: Ja, om vi nu pratar om för riktigt länge sedan så har man nog alltid haft någon slags ordningsman som skulle hålla ordning på folket i en by eller i ett område.

Man valde då ut den som var starkast och som ansågs lämpligast i att handskas med människor i olika situationer, även våldsamma situationer...

Ivan: Så människorna i den där byn valde själva vilken som skulle vara polis eller ordningsman?

Jim: Ja, det stämmer rätt så bra det. Under medeltiden alltså mitten av 1300-talet fanns det en kung som hette Magnus Eriksson. Och grundade en stadslag som man brukar säga är Sveriges första polislagstiftning. Där står det faktiskt tydligt att stadens styrelse (borgmästare och råd) hade ett ansvar att hålla ordning men även vakta mot eldsvådor.

De skulle då utse några borgare som fick till uppgift att dels bevaka ordningen, men även det viktiga i att gå brandvakt om nätterna.

Ivan: De var alltså polis och brandmän på samma gång?

Jim: Javisst: Och om natten kunde man höra: *"Klockan är ett slagen och ingen brand!"*

Ivan: Men när det började brinna då?

Jim: Ja, då måste det ha blivit ett himla liv på vakterna. Då lät det nog ungefär så här: *Elden är lös! Elden är lööös!*

Och så ringde man i klockor för att larma stadens innevånare.

Ivan: Men hur var det för dem som inte bodde i städerna då?

Jim: Ja, de hade ju naturligtvis ingen brandvakt som gick runt i gårdarna. Däremot så fanns det folk som skulle försöka hålla ordning där också.

Ivan: Men då var ju de ändå som nån slags polis ändå?

Jim: Jo, ja faktiskt...

Man kan väl enkelt säga så här; Landshövdingen var länets högste polischef. Och så fanns det så kallade länsmän som var som poliser. En Länsman jobbade även under staten (alltså de som styrde hela Sverige). De fick sin lön genom skatt från befolkningen. De var både ordningspoliser och skatteindrivare.

Efter en tid fick de medhjälpare också – Fjärdingsmän.

Ivan: Fjärdingsman?

Jim: Ja, namnet kom av en fjärdedel. De skulle jobba i en fjärdedel av ett område, fast det ändrades också senare.

Och egentligen så var det faktiskt Fjärdingsmannen som var ute mest på spaning och om de nu fick reda på något skumt så skulle ju de då rapportera till Länsmannen som hade det stora ansvaret.

Men tiden går ju och det här utvecklades ju och så bytte man namn på Fjärdingsmännen till Poliskonstaplar.

Ivan: Men vart tog Länsmannen vägen? Vad gjorde de?

Jim: Länsmannen var ju den som styrde över Fjärdingsmannen. Och de blev tillsatta av Landshövdingen. De skulle ha det stora ansvaret för ordningen, ta in skatter av

folk och vara indrivare då någon stackare hade skulder de inte kunde betala. De kunde även vara åklagare vid olika rättegångar.

Ivan: Så när väl en Fjärdingsman såg ett brott eller någon olycka eller nåt, då kallades Länsmannen in?

Jim: Ja, då man slog på "stora trumman" då kom Länsmannen. De fick också efter en tid nytt namn; först till Kronolänsman och sen Landsfiskal.

Ivan: Ja, men Landsfiskal det tror jag att jag känner igen...

Jim: Och i städerna hette det sen Stadsfiskal.

Ivan: Så Landsfiskal på landet och Stadsfiskal på stan?

Jim: Japp

Ivan: Men när börjar det heta polis då?

Jim: I Stockholm hade man länge haft olika *reformer* som man säger, för att få till en så bra och effektiv ordning och säkerhet som möjligt. Och där började man redan under 1800-talet använda sig av namnet polis. Fler större städer följde snart efter. Man började även se över hur man kunde organisera polisyrket så att det skulle likna varandra över hela landet.

Ja, och idag är ju alla poliser styrda under en och samma myndighet.

Ivan: Ja, Det låter ju lite krångligt?

Jim: Jo, lite krångligt är det nog...

Ivan: Du säger att alla poliser skulle vara så lika varandra som möjligt över hela landet, men det finns väl väldigt många olika poliser? – jag menar: Trafikpoliser, kriminalpoliser, hundförare, spanare, sjöpolis och många fler...

Jim: Ja ja visst. Om man vill bli polis kan man välja många olika inriktningar och det blir väl bara fler och fler allteftersom vårt samhälle utvecklas. Se bara på allt galet som sker via internet.

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Ivan: När kom de första fängelserna då?

Jim: Som jag sa tidigare så förvarade man den som skulle dömas i en slags byggnad som givetvis var låst. Men med tiden kom man på att brottslingarna även kunde straffas till att göra tunga arbeten på byggen mm. Det kunde vara försvarsanläggningar eller kanske att bygga en väg. Då hade man de inlåsta på så kallade fånghus under nätterna.

Ivan: De fick alltså straffarbete?

Jim: Ja, precis. Nu kunde man välja mellan att ge böter, prygel eller skicka stackaren till straffarbete.

Ivan: Fick de hugga / hacka i sten och så?

Jim: Ja, vid en del fästningar och stenbrott hördes ständigt ljudet av järn mot sten från olyckliga brottslingar som nu sonade sina brott.

Ivan: Det måste ha varit jättehårt.

Jim: Ja, det var väldigt hårt. Många straffarbetsfångar arbetade faktiskt ihjäl sig.

Ivan: Hur då?

Jim: Jo, man fick ju väldigt lite mat och sov i kalla, fuktiga och ohälsosamma celler, och så var arbetet ofta så pass hårt att kroppen inte orkade med. Så dog man inte av utmattning fanns ändå risken att bli sjuk och dö av bristsjukdomar.

En annan form av tvångsarbete var att hamna på tukthus.

Ivan: Tukthus?

Jim: Ja, Man skulle tuktas i att göra olika arbeten som var till nytta för samhället. I Stockholm hade man under 1600-talet både barn- och tukthus. Det kallades även för tukt- och rasphus.

Ivan: Rasphus?

Jim: Ja, Rasphus efter arbetsuppgiften att raspa trä till färgämne.

Ivan: Vad gjorde de mer på ett tukthus?

Jim: De intagna kvinnorna fick till exempel karda och spinna ull. Männerna kunde förutom att raspa trä, stampa tegelmjöl, hugga sandsten och stampa bark. Men man fick även sy kläder, laga skor och hugga kullersten.

Ivan: Jag kan tänka mig att det inte var så lätt att vara på tukthus heller...

Jim: Nej, Det finns en skrivelse från 1734 där man kan se att de intagna skall väckas alla vardagar, såväl sommar som vinter, klockan 04.00 om morgonen. Arbetet skall börja klockan 05.00 och pågå till 19.00, 20.00 och 21.00 på kvällen, beroende på hur mycket fången hunnit utföra av dagsarbetet.

Ivan: Det är ju mycket värre än att gå i skolan!

Jim: Ja, det är nästan lika hårt som att gå i skolan...

Ivan: *fniss*

Jim: Men tiden gick och man tittade hur andra länder gjorde och i slutet av 1700-talet övergick straffarbetena gradvis till frihetsstraff genom fängelse.

Ivan: Så efter 1700-talet fanns det fängelser?

Jim: Ja, då började de komma igång på allvar.

Ivan: Jag misstänker att de första fängelserna inte heller var så trevliga?

Jim: Då misstänker du helt rätt Ivan! Vid början av 1800-talet rådde rent mardrömslika förhållanden i landets fängelser. Man föste bara ihop fångarna oavsett ålder, kön, bakgrund eller typ av brott.

Ivan: Så man blandade både barn, och vuxna – kvinnor som män?

Jim: Javisst, de sattes tillsammans i gemensamma utrymmen. Man kan lugnt säga att det var direkt hälsovådligt att bli satt i ett häkte. De flesta av fängelserna hade dåliga hygieniska förhållanden. Ofta var det mörka källarlokalerna med dålig luft och brist på friskt vatten. Man blandade också grövre brottslingar med rannsakningsfångar, försvarslösa och tiggare och det kunde ju som sagt vara barn.

Ivan: Nej, det kan ju verkligen inte varit så bra...

Jim: Nej, det var faktiskt ganska vanligt med fylla och bråk mellan fångarna innanför fängelsets murar. Sen fanns ju också problemen med smittsamma sjukdomar och löss plågade fångarna ytterligare. Många av fångarna kom inte ut med livet i behåll.

Ur Fångvårdsanstalten i Östersunds Arkiv för året 1813:

”Jonas Jonsson den äldre som natten mot den 9:e nestlidna oktober i fengelse med döden afgått är af skarprettaren i skogen utanför staden nedgrafven.”

Jim: Det som är tragiskt i det här fallet är att han inte ens fick en begravning. Den här skarprättaren eller bödeln som man också säger grävde ner honom i skogen. Jonas var dömd för mord och då kunde de göra så här, gräva ner honom på en okänd plats.

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Ivan: Men det här med att man skulle sitta ensam i en cell, när kom det?

Jim: Jo, men vid mitten av 1800-talet hade flera högt uppsatta personer börjat driva på en helt ny fångvård. Ja, till och med Sveriges kronprins var med att få till denna ändring.

Ivan: Och då fick man en egen cell?

Jim: Ja, då började man bygga helt nya fängelser där man skulle sitta i ensamceller.

Ivan: Va bra!

Jim: Ja, cellerna var ju rena nu och man hade rätt till sjukvård ifall man blev sjuk och så. Fast det uppstod nya problem för de som satt inne.

Ivan: Vad då?

Jim: Det blev lite väl ensamt. Fångarna fick varken se eller höra någon annan än en präst, en gång i veckan. Och många mådde nog jättedåligt efter att ha suttit en längre tid.

Ur Fångvårdsanstalten i Östersunds Arkiv, Straffjournal för året 1885:

...”Fånge vilken bryter mot anbefald ordning av Kungliga Majts befallningshavade eller tillsyningsman; Ges extra judiciell bestraffning af mörkercell eller minskning af bekvämlighet, minskning af vanlig fångkost med högst en tredjedel samt förlust af sysselsättning”...

Ivan: Det blev faktiskt ett hårt straff ändå?

Jim: Ja, det blev så många som man såg blev nästan tokiga, så till slut lättades även det här systemet. Då bestämdes att man skulle sova ensam i sin cell, men gick på rast, åt och gjorde arbetsuppgifter tillsammans med andra fångar. Och så har det ju varit fram till idag.

Ur Fångvårdsanstalten i Östersunds Arkiv, Straffarbeten för år 1893:

Straffångnen nr. 3 Katarina Jönsdotters behållning från sitt straffarbete mellan den 30 september till och med 19 oktober 1893

4,2 kg mattor, klippta i 20 timmar, förtjänst 84 öre

0,6 kg Ullgarn, spunnit i 10 timmar, förtjänst 66 öre

7,3 kg Wadd, kardad i 40 timmar, förtjänst 2,92 kr

11 par strumpor, stickade i 37 timmar, förtjänst 4,26 kr

Jim: I exemplet här så hör man ju att Katarina Jönsdotter fick lite betalt för sitt straffarbete och efter dagens slut så fick hon gå tillbaka till sin cell, där hon var själv.

Ivan: Men idag kan väl flera dela cell? Det har jag sett på TV.

Jim: Javisst, det skiljer sig säkert också från fängelse till fängelse.

[Musik: ES_Las Vegas Police - White Bones]

Ivan: Ja, men det här var ju ganska kul att prata om

Jim: Ja, det gick ju faktiskt bra. Du ska ha tack Ivan som ville komma hit och podda med oss.

Ivan: Ja, tack för att jag fick komma hit.

Jim: Vad säger du Ivan, ska vi säga hejdå till lyssnarna?

Ivan: Ja, det gör vi... Ett, Två, Tre :

Jim: Hejdå! Hejdå! (säger vi samtidigt)

Och där slutar vi detta poddavsnitt från arkivstudion i Östersund.

Om ni tycker det här med brott och straff verkar intressant, så kan man hitta massor i Riksarkivens gömmor. De exempel vi tog upp i denna podd är i huvudsak från Fångvårdsanstalten i Östersunds Arkiv. Men även från ett par domböcker. Ta kontakt med det arkiv som förvaltar över just din ort, sen är det bara att sätta igång och läsa eller forska om man nu vill det. Mycket finns faktiskt skannat idag och då kan man hitta det i Riksarkivets digitala forskarsal. Gå in på Riksarkivet.se Hur som helst - Till arkiven är alla välkomna!

Tack alla ni som lyssnar och fortsatt att följa oss, det kommer snart mer intressanta poddar!